

Мирослава ДАНИЛЕНКО **ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВИХ ПАМ'ЯТОК САКРАЛЬНОЇ** **КУЛЬТУРИ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У сучасний період надзвичайно велике значення в сфері відпочинку та проведення дозвілля людини відіграє туризм. Завдяки йому індивіди не просто змінюють місце

свого перебування, поринають у світ розваг та піддаються позитивному впливу природних

чинників, вони також відкривають для себе багато нового, підвищуючи при цьому загальний рівень власної культури. Однак, сучасність, з її всеохоплюючим модусом масовості, породила негативи в організації відпочинку суспільства, в тому числі й туризму, як одній з його форм. Людина, здійснюючи туристичні мандрівки, прагне більше

фізичної релаксації, бездумно вбиває вільний час, який можна було ефективно використати у напрямку її інтелектуального розвитку та духовного зростання. Це, дійсно,

складна проблема на сьогодні. Проте, один з різновидів туризму – релігійний, під яким розуміється, на думку Н. Шутенко, «вид діяльності, пов'язаний з наданням послуг і

задоволенням потреб туристів, подорожуючих до святих місць і центрів релігійного поклоніння», сприяє становленню людської особистості, її духовному самовдосконаленню, як істоти вищого порядку [2, 1]. Саме прагнення здійснити подорож

до релігійних святинь уже є свідченням певного ставлення людини до дійсності. Туристи

такого плану, переважно, віруючі особи, з системою складених цінностей, для яких недостатньо ритуальних дій у місцях звичного середовища їхнього проживання і тому

вони відвідують об'єкти сакральної спадщини. Спонукають їх до цього, насамперед,

духовні потреби, породжені різного роду екзистенційними, гносеологічними, аксіологічними та онтологічними проблемами.

Взагалі, релігійний туризм можна розглядати у двох напрямках:

- 1) паломницький;
- 2) релігійний туризм екскурсійної спрямованості.

У наш час інтенсивного розвитку набув паломницький туризм. Так, Україна має ряд святинь регіонального значення, котрі володіють значним туристичним потенціалом і

сприяють створенню паломницьких потоків не лише вітчизняних, а й іноземних. Серед

них Свято-Успенська Почаївська (Тернопільська обл.), Києво-Печерська (м. Київ), Святогорська Свято-Успенська (Донецька обл.) Лаври, Зарваниця, Мгарський монастир

тощо. Це, у свою чергу, приносить хороші результати для регіонів у економічному плані,

оскільки прибуття паломників та туристів сприяє розвитку мережі готелів, гастрономії,

торгівлі, виробленню сувенірів та продуктів сфери послуг для мандрівників. Однак, організація релігійного туризму в Україні гальмується наявністю численних проблем,

розв'язання яких – справа держави та всіх організацій і установ, причетних до туризму.

Невідкладними завданнями, на думку дослідника П. Л. Яроцького, на сьогодні постають [3, 178]:

- інвентаризація і реставрація об'єктів сакральної спадщини, які приваблюватимуть туристів (більшість з них перебуває в занедбаному, непривабливому стані);
 - створення сучасної цивілізаційної інфраструктури релігійного туризму (шляхи сполучення, зв'язок, місця відпочинку);
 - підготовка кваліфікованих кадрів (гідів, провідників туристських груп, організаторів туристських маршрутів) зі знаннями історії, культури та релігії;
 - встановлення контактів задля подальших перспектив розвитку релігійного туризму з різноманітними національно-культурними фондами, конфесійними центрами національних меншин, громадами та культурно-релігійними громадськими організаціями. __
- Вирішення їх допоможе організувати вище згаданий вид туризму більш якісно, ніж цей процес здійснюється сьогодні.

Варто зазначити, що розвиток релігійного туризму можливий не лише у масштабному плані, він здатний реалізовуватись і на місцевому рівні. Більшість українських міст та містечок мають власні скарби сакральної спадщини, котрі можна використовувати в туристичній діяльності, особливо це стосується західного регіону

України, який в силу історичних обставин став пограниччям латинської і візантійської

культури, ареалом поширення релігійних пам'яток католицизму та православ'я, іудаїзму і

протестантизму, а також вірменської церкви. Ознайомлення з ними має не лише туристсько-пізнавальне, а й екуменічно-гуманістичне значення.

Звернувшись до сакральної спадщини древнього Дубна та Дубенського краю в цілому, можна стверджувати, що вона теж є багатогою та різноманітною, пов'язана зі знаковими постатями релігійного життя українців, відтворює минувшину співжиття католицького і православного світу; оповідає про релігійну культуру іудаїзму. З огляду на

це її можна сміливо репрезентувати в якості туристичного продукту. Уже сьогодні місцем

паломництва на Дубенщині стало джерело Святої Анни в селі Онишківці, до якого у різні

пори року прибувають прочани з різних регіонів України і ближнього зарубіжжя, щоб

помолитись та отримати довгоочікуване зцілення від наявних хвороб. Ще однією паломницькою «точкою» на карті краю виступає так звана гора «Іспряча» або Божа гора,

яка знаходиться поблизу сіл Тростянець та Залужжя. Саме місто Дубно нараховує дев'ять

давніх пам'яток культової архітектури:

- Синагога (XVIII ст.);
- Костел бернардинів (XVII ст.);
- Спасо-Преображенська церква (XVII ст.);
- Собор Різдва Пресвятої Богородиці (XVII ст.);
- Георгіївська церква (початок XVIII ст.);

- Монастир кармеліток (XVII ст.);
- Костел Святого Яна Непомуки (XIX ст.);
- Свято-Вознесенська церква (середина XIX ст.);
- Іллінська церква (початок XX ст.).

Усі вони відзначаються унікальною історією та цікавими фактами свого існування. Так, костел бернардинів (нині Свято-Миколаївський храм) був усипальницею шляхетних

родин Любомирських, Франковських та Іллінських. Є припущення, що над створенням

його вітваря у стилі рококо працювали учні славетного різьбяр XVIII ст. Іоанна Пінзеля (зокрема, Франциск Оленський). Цього скульптора родом із Бучача на Тернопільщині,

називали «галицьким Мікеланджело». Відомо, що за свої творчі роботи митець отримував

нечувані на той час гонорари.

Культурну цінність вище зазначеної культової пам'ятки становлять також збережені фрески XVIII ст.

Унікальною пам'яткою сакральної спадщини міста за своїми архітектурно-художніми ознаками виступає Свято-Преображенська церква. Збудована у стилі молдавського конхового храму, вона є єдиною будівлею, що збереглась від ансамблю

колись існуючого Спасо-Преображенського монастиря. Патроном його був сам князь

Костянтин Острозький. Монастир також славився величезною бібліотекою, що згідно з

відомостями була передана у 1812 році до Дорогобужа.

Цікавим об'єктом барокової архітектури виступає Георгіївська церква. У ній знаходиться іконостас високої мистецької якості. Є версії, що одна з його ікон належить

пензлю відомого українського художника кінця XVII – початку XVIII ст. Йова Кондзелевича.

Отже, про кожен з культових пам'яток міста можна представити інформацію, що відображає гідне історичне минуле та високу цінність споруди у культурно-мистецькому

плані. Окремі з них здатні зацікавити також відомостями про тривале або тимчасове

перебування у їхніх стінах видатних людей, котрі залишили помітний слід в історії українського народу та його культурі.

У XIV–XVII ст. у місті, що було головною резиденцією князів Острозьких, розташовувався релігійно-культурний осередок, до складу якого входили ченці існуючих

на той час Спасо-Преображенського і Хрестовоздвиженського (Чеснохрестського) монастирів та клірики дубенських храмів. Вони дотримувались активної духовної позиції

і не стояли осторонь усіх проблем релігійного життя того часу. Відомо, що у 1596 році

представники з їх числа брали участь у Брестському антикатолицькому соборі, а у 1599 р.

– відвідали спільний з'їзд протестантів та православних у Вільнюсі. Інтенсивні релігійно-

культурні контакти дубенський осередок підтримував з львівським Ставропігійським

братством та його Свято-Онуфріївською обителлю, а також з єпископським Свято-Успенським унівським монастирем на Львівщині.

В осередку перебував у певний період видатний книжник та письменник Іов (Залізо) Почаївський, який близько 20-ти років був настоятелем

Хрестовоздвиженського

монастиря і ревним помічником князя К. Острозького в зміцненні православ'я та його

обороні від войовничого католицизму. Хоча більшу славу для цього аскета принесла його

участь у становленні та організації Почаївської Лаври. _ До складу дубенського релігійно-культурного осередку входив також ігумен (від

06.07.1603 року і принаймні до 21.09. 1607 року) вище зазначеного монастиря – Віталій,

перекладач з грецької та латинської мов, відомий своїм твором «Діоптра». Взагалі, Хрестовоздвиженська обитель, як зазначає один з співавторів енциклопедичного видання

«Острозька академія» І. Мицько, концентрувала у собі найосвіченіших релігійників [1,

115]. Згідно зі збереженими даними у ній, прийняв постриг у монахи майбутній православний письменник Іван Вишенський.

Щодо дубенського Спасо-Преображенського монастиря, то у ньому протягом 1606–1622 років проживав болгарський Софійський митрополит Неофіт.

Цікаво зазначити факт, що Т. Шевченко, перебуваючи у Дубні восени 1846 року за завданням Київської археографічної комісії, оглянув костел XVII ст., монастир кармеліток

XVII століття та монастир бернардинів тої ж пори. На той час будівлі міста ще зберігали

сліди недавньої пожежі, від якої Дубно сильно постраждало. Є припущення, що Кобзаря

могли зацікавити руїни Преображенського монастиря.

З огляду на усе вище зазначене, можна зробити висновок, що інформаційна база для можливої туристичної діяльності у напрямку залучення місцевих пам'яток культурної

архітектури є досить потужною.

Перспективи щодо організації релігійного туризму на теренах краю, в цілому, хороші. Тут слід врахувати ще й вигідне географічне положення, його розміщення на

шляху до однієї з святинь регіону, а саме Свято-Успенської Почаївської Лаври.

Проте, є

ряд важливих факторів, на які потрібно зважати під час організації туристичних проектів

релігійного плану. Це завдання непросте, і тому вимагає консолідації зусиль місцевої

влади, релігійних діячів та громад, науковців та представників туристичної сфери. у

нашому випадку доволі позитивним моментом є те, що на території краю діє державний

історико-культурний заповідник з потужним науковим потенціалом своїх працівників.

Саме вони спільно з місцевими відділами культури і туризму можуть стати ініціаторами

такого об'єднання і в подальшому бути рушієм зазначеного процесу. На перших порах важко говорити про паломницький туризм, швидше мова йтиме про релігійний туризм екскурсійної спрямованості, і для задоволення його потреб місто і край уже мають своїх гідів та екскурсоводів в особі місцевих професіоналів з історико-культурного заповідника.

Вони здатні створити організаційно-методичну основу туристичної діяльності цього напрямку. Першочерговим кроком має стати чітка реєстрація та облік усіх наявних сакральних пам'яток краю, аналіз їхнього туристичного потенціалу та накреслення відповідно до цього орієнтовних екскурсійних маршрутів. Значну допомогу науковці можуть надати у сфері інформаційного забезпечення релігійних туристичних проєктів. Важливим їхнім завданням разом із місцевими відділами культури і туризму може бути розробка різних путівників, тематичних матеріалів, буклетів про культові споруди міста та краю, видатних релігійних осіб та діячів, що були якимось чином пов'язані з ними, збережені пам'ятки сакрального мистецтва тощо. Перспективною є також ідея створення карти релігійно-туристичного спрямування, наприклад «Культурно-релігійні пам'ятки Дубенщини».

З метою своєрідної реклами та зацікавлення громадськості спільно з місцевим телебаченням доцільно було б час від часу проводити цікаві та пізнавальні передачі про місцеві релігійні святині, залучаючи при цьому духовних осіб. Гарним починанням у цьому руслі є уже створений завдяки старанням настоятеля Івана Дуди художньо-документальний фільм про дубенський собор Різдва Богородиці, приурочений до 350-річчя храму.

Наукові працівники у процесі своєї роботи з архівними матеріалами та різного роду додатковою літературою і ресурсами, здійснюючи археологічні дослідження, можуть відкривати нові сторінки з історії релігійного життя краю, знаходити цікаві факти, що стосуються пам'яток сакрального мистецтва. Усе це має не тільки лягти в основу їхніх подальших виступів на конференціях, круглих столах, а й стати відомим для громадськості завдяки публікаціям у місцевій пресі, що, у свою чергу, пожвавить зацікавлення та приплив можливих відвідувачів-екскурсантів.

Суттєву підтримку релігійного туризму здатні здійснити служителі культури. У сучасний період вони разом з релігійними громадами все частіше ініціюють проведення туристичних мандрівок до духовних святинь, займаються організацією паломницьких турів за межами регіону. Хорошою традицією могли б стати також їхні пропозиції та рекомендації для віруючих щодо здійснення екскурсій до релігійних пам'яток міста і краю. Хоча треба відзначити і те, що релігійні представники не завжди позитивно ставляться до перетворення їхніх культових пам'яток на туристичні об'єкти, вважаючи

неприпустимим з місць молитов та духовних переживань мирян робити свого роду міні-бізнес-центри.

Ще однією складною проблемою масштабного характеру є напружені відносини між священнослужителями та віруючими різних конфесій і вірувань. Така обставина аж

ніяк не сприяє розвитку релігійного туризму, окрім того, позитивно вирішити питання

мирного співіснування між різними конфесійними групами найближчим часом не вдасться. На місцевому рівні у таких ситуаціях заради спільної мети, зокрема для становлення релігійного туризму, можна організовувати круглі столи, на яких би панував конструктивний діалог і учасники, дотримуючись толерантних позицій, спробували б

досягнути консенсусу. Насамперед, їм потрібно усвідомити, що відвідини сакральних

пам'яток, релігійний туризм – це дуже важливий чинник формування духовного світу

людини. Тому, окрім сповідування та пропаганди власних релігієзнавчих засад, варто

зважати також на гуманістичні ідеї, пронизані почуттями віротерпимості у тому числі.

Враховуючи можливості використання місцевих об'єктів сакральної спадщини як туристичного продукту, стикаємось з рядом негативів, пов'язаних з їхнім збереженням.

Давні пам'ятки культової архітектури потребують невідкладного ремонту, проведення

необхідних реконструкцій та реставраційних робіт, а це вимагає значних коштів, яких

громади не мають, а держава також відповідного фінансування не здійснює.

Певний

внесок у цю справу роблять благодійники та меценати, і, на сьогодні, це один із перспективних шляхів для задоволення усіх витрат, пов'язаних із збереженням релігійних

пам'яток. Для того, щоб зберегти сакральну спадщину для майбутніх поколінь, варто

працювати у напрямку залучення щонайбільшої кількості спонсорів, на щось інше немає

надії.

Підсумовуючи, можна сказати, що, Дубно і Дубенський край володіють багатим релігійно-туристичним потенціалом. За сприятливих умов релігійний туризм тут може

стати на один рівень з краєзнавчим, однак для цього потрібна плідна співпраця релігійних

громад, духовних осіб, науковців, представників туристичної галузі, владних структур

тощо. Лише єдність зусиль здатна привести до очікуваних результатів. Певні зрушення у

напрямку розвитку релігійного туризму можуть принести позитивні зміни не лише у релігійно-культурному, духовному житті краю, а й в економіці.

Джерела та література

1. Мицько І. Дубенський культурно-релігійний осередок // І. Мицько // Острозька

академія XVI–XVII ст. : енциклопедичне видання. – Острог : Вид-во Національного

університету «Острозька академія», 2008. – 230 с.

2. Шутенко _____ Н. *Релігійний туризм: український вимір [Електронний ресурс] /*

Н. Шутенко. – Режим доступу : <http://religion.in.ua/main/history/3238-religijnituzizm-ukrayinskij-vimir.html> (23.01.2010)

3. Яроцький П. *Філософський аспект паломницького (релігійного) туризму в Україні /*

П. Яроцький // Філософія туризму: навч. посіб. – К. : Кондор, 2004. – 268 с.